

Управління культури Чернівецької облдержадміністрації

Чернівецька обласна універсальна наукова бібліотека  
імені Михайла Івасюка

# ***Переяслав: історичне бездоріжжя***

*(Методично-бібліографічні матеріали на допомогу бібліотекам  
у проведенні заходів по відзначенню 350-річниці укладання  
Переяславсько - Московського договору 1654 року)*

Чернівці  
2004

ББК 63.3 (4 Укр. – 4 Чен.)  
П 27

**Підготували:**

Тетяна Макарейчук, провідний методист НМВ  
Галина Григорець, провідний бібліотекар ІБВ

**Редактор:**

Іванна Рудько

**Комп'ютерний набір:**

Оксана Сандуляк

**Відповідальна за випуск:**

Марія Довгань

**П 27**

**ПЕРЕЯСЛАВ:**

історичне

бездоріжжя:

Методично-бібліографічні матеріали на допомогу бібліотекам у проведенні заходів по відзначенню 350-річниці укладання Переяславсько-Московського договору 1654 року. - Чернівці: ЧОУНБ ім. М.Івасюка, 2004. - 12 с.

Методично-бібліографічні матеріали розроблені науково-методичним відділом обласної наукової бібліотеки імені М.Івасюка по відзначенню 350-річниці укладання Переяславсько-Московського договору 1654 року. У рекомендаціях подаються поради по проведенню різних форм масових заходів, загальносистемних акцій по популяризації видань з історії, літератури, культури, присвячених цій історичній події.

Матеріали можуть використати бібліотекарі, освітяни та краєзнавці.

**УКАЗ  
ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ**

**Про відзначення 350-річчя  
Переяславської козацької ради 1654 року**

(Із змінами, внесеними згідно з Указом Президента № 162/2003 (162/2003) від 25.02.2003).

Ураховуючи значення Переяславської козацької ради 1654 року в історії України, постановляю:

1. Утворити Організаційний комітет з підготовки та відзначення 350-річчя Переяславської козацької ради 1654 року (далі – Організаційний комітет).

2. Призначити Табачника Дмитра Володимировича – Віце-прем'єр-міністра України – головою Організаційного комітету. Затвердити персональний склад Організаційного комітету (додається).

Дозволити голові Організаційного комітету в разі потреби вносити зміни до його персонального складу. (Стаття 2. зі змінами, внесеними згідно з Указом Президента (№ 162/2003) від 25.02.2003) Кабінету Міністрів України, Раді міністрів Автономної Республіки Крим, обласним, Київській та Севастопольській міським державним адміністраціям:

а) затвердити плани заходів щодо відзначення 350-річчя Переяславської козацької ради, передбачивши, зокрема:

- проведення наукових конференцій, круглих столів, книжкових виставок, інших культурно-просвітницьких заходів;
- організацію Всеукраїнського конкурсу учнівської та студентської молоді на кращого знавця історії України;
- видання монографій, науково-популярної та художньої літератури з історичної тематики;
- оновлення експозицій, присвячених зазначеній події, в Національному музеї історії України та Національному історико-етнографічному заповіднику “Переяслав”;
- проведення тематичних радіо- та телепрограм;

б) передбачати в Державному та місцевих бюджетах України, починаючи з 2003 року, кошти на проведення зазначених заходів.

3. Державному комітету з питань інформаційної політики, телебачення і радіомовлення України забезпечити висвітлення заходів, присвячених 350-й річниці Переяславської козацької ради.

**Президент України Л.Кучма.**

*м. Київ*

*13 березня 2002 року*

*№ 238/2002*



## ІСТОРИЧНА ПРЕАМБУЛА

13 березня 2002 року Президент України Леонід Кучма видав Указ № 238/2002 про створення святкового комітету для відзначення 350-ліття Переяславського договору – союзу України з Москвою в 1654 році.

(8) 18 січня 1654 року у Переяславі Богдан Хмельницький ранком скликав таємну старшинську раду.

О 2<sup>їй</sup> годині вдарили барабани, скликаючи козаків і мешканців міста на раду. Сюди прибув і гетьман з 13 полковниками.

Посольство боярина Василя Бутурліна, яке прибуло в Україну ще 19 жовтня 1653 року, разом з гетьманом, козацькою старшиною зайшли до соборної церкви. Але підписання договору ледве не зірвалося. Бутурлін і посли зажадали присяги від української старшини, але не могли (не мали права) присягати від імені російського царя Олексія Михайловича.

Саме тексту договору не було підписано, все ж по суті Переяславський акт виступив договором: одна сторона (козацька старшина) присягнула усно, друга (Росія) – у формі «Пожалування».

21 березня 1654 року російський уряд затвердив «Статті Богдана Хмельницького» та ряд жалуваних грамот.

Присягнуло 127 тис. козаків і міщан, не присягали запорожці, відмовилися присягати представники вищого православного духовенства в Києві.

Рішення Переяславської Ради передбачало не возз'єднання України з Росією, а прийняття царської протекції Росії над гетьманатом України.

На жаль, оригінал власне договору з 11 статей Б.Хмельницького не зберігся ні в Україні, ні в Росії. Договір 1654 р. проіснував 4,5 роки (до вересня 1658 р.).

Його історичне значення полягало в тому, що він у юридичній формі зафіксував акт відокремлення і незалежності Козацької України від Речі Посполитої, відкрив перспективу в союзі з Росією довести до переможного кінця війну з Річчю Посполитою й завершити возз'єднання українських земель у межах єдиної держави.

Спрямовуюючи культурно-просвітницьку роботу бібліотечних установ області на інформаційне освітлення цієї історичної події рекомендуємо:

- здійснити святкові художньо-оформлювальні роботи по виготовленню в бібліотеках української державної символіки, тематичних вікторин, стендів;
- забезпечити оперативну інформацію про бібліотечні заходи через рекламу, оголошення, засоби масової інформації;
- розширити співпрацю з громадськими формаціями, мовнокультурними товариствами, музеями, клубними установами, благодійними фондами, релігійними конфесіями, освітніми установами.

Під час відзначення цієї історичної події в бібліотеках доцільно організувати загальносистемні масові заходи, активізувати виставкову роботу. Особливу увагу варто звернути на роботу з молоддю (старшокласниками, учнями ПТУ тощо).

З цією метою радимо:

- провести історико-краєзнавчі конференції під назвою: **«Українсько-російський договір 1654: міфи і реальність»**, **«Переяславсько-Московська угода: погляд із сьогодення»**;
- «круглі столи», історичні діалоги: **«Українсько-російський договір 1654 року: нові підходи до історії міждержавних стосунків»**;
- вечори-зустрічі з політологами, фахівцями-істориками, політичні діалоги з читачами;
- прем'єри книг:

В.А.Смолій, В.С.Степанков «Богдан Хмельницький» та «Гетьманська Україна» / Під ред. О.І.Гуржія і Чухліб Т.В.;

- День історичної книги (М.Старицький «Богдан Хмельницький», «З-під булави – під корону: друга половина XVII ст.» / Упор. і авт. передм. О.К.Струкевич, «Історія України в особах», твори О.М.Апанович, І.Крип'якевича, В.Шевчука, Д.Яворницького тощо);
- уроки історичної правди, історичні подорожі до Переяслава, історичні олімпіади, бажано в пресі: «Богдан Хмельницький і розвиток української козацької держави», «Славетний гетьман України», історичні вікторини, прес-огляди українських історичних журналів.

Рекомендуємо оформити книжково-ілюстративні виставки, виставки-діалоги, виставки-огляди, виставки-дискусії.

Пропонуємо наступні назви книжкової виставки:

**“На шляху становлення української державності”,**  
або **“Перші кроки на шляху до соборної України”.**

Розділи:

**“Українська козацька держава і двобій з Долею”,**  
**“Той Богом даний нам Богдан”,**  
**“Під государеву високу руку”,**  
**“Трагедія чи акт незалежної України?”**

Можливий такий варіант виставки:

**“Людина надзвичайного масштабу”.**

Розділи:

**“На шляху поразок і перемог”,**  
**“Задум має Хмельницький” (С.Щитницький),**  
**“Акт відокремлення і незалежності”**  
(Переяславсько-Московський договір),  
**“Славетний гетьман України”** (Козацька держава і славетна постать Богдана в художній та історичній літературі).

Рекомендуємо на сторінках місцевої преси провести вікторину, присвячену 350-й річниці Переяславсько-Московського договору для всіх тих, хто цікавиться історією рідної України.

## ІСТОРИКО – КРАЄЗНАВЧА ВІКТОРИНА

### Рекомендовані питання:

1. Назвіть, будь ласка, місце, де було укладено українсько-російську угоду 1654 року, його сучасне географічне положення?  
(м.Переяслав-Хмельницький Київської області).
2. Назвіть основні причини, які змусили Богдана Хмельницького звернутися по “протекцію” до царського російського уряду?  
(Війна з Річчю Посполитою, зрада кримського хана, чума, голод, скорочення козацьких полків).

3. Де і коли народився майбутній гетьман України Богдан Хмельницький?

*(27 грудня 1595 року на день Теодора Начертаного на хуторі Суботові).*

4. Який договір перед Переяславсько-Московською угодою регламентував зовнішньополітичну діяльність Української держави?

*(Зборовський договір 1649 року).*

5. З ким одружився Тиміш Хмельницький і чому?

*(З донькою молдавського господаря Василя Лупу Розандою восени 1652 р. з політичних міркувань).*

6. Коли і де загинув Тиміш Хмельницький?

*(Під час героїчної оборони Сучави у вересні 1653 року).*

7. Хто стояв на чолі російського посольства, яке прибуло в Переяслав?

*(Боярин Василь Бутурлін).*

8. Який цар правив у Росії на той час?

*(Олексій Михайлович).*

9. Яка подія ледь не зірвала Переяславської угоди?

*(Відмова руської делегації присягати від імені царя).*

10. Які письмові документи були прийняті під час і після Переяславської Ради?

*(З українського боку – усні, але Богдан Хмельницький написав свої статті. Вони були прийняті у березні 1654 р.).*

11. Які обставини пов'язані з місцем поховання славнозвісного українського гетьмана?

*(Похований у Суботові, але поховання порушили його вороги, зараз невідомо, чи справді то останки Богдана Хмельницького чи ні?)*

12. Назвіть відомі вам твори художньої літератури, пов'язані з іменем Б.Хмельницького?

*(Михайло Старицький “Богдан Хмельницький”, Іван Ле “Богдан Хмельницький”, Павло Загребельний “Я, Богдан”, Смолій В.А., Степанков В. “Богдан Хмельницький: Хроніка життя та діяльності” тощо ).*



## ЛІТЕРАТУРА

УКАЗ Президента України “Про відзначення 350-річчя Переяславської козацької ради 1654 року” (Із змінами, внесеними згідно з Указом Президента № 162/2003 (162/2003) від 25.02.2003).

\* \* \*

АПАНОВИЧ О.М. Українсько-російський договір 1654 року. Міфи і реальність. - К.: Варта, 1994. - 96 с.

ГУРЖІЙ О.І., Чухліб Т.В. Гетьманська Україна. - К.: Видав. дім “Альтернативи”, 1999. - 304 с. - (Україна крізь віки. Т.8).

З-ПІД булави – під корону: друга половина XVII ст. / Упоряд. і авт. передм. О.К.Струкевич. - К.: Україна, 2002. - 384 с. - (Історія України в прозових творах та документах).

ІСТОРІЯ України в особах: Козаччина / Авт. кол.: В.Горобець, О.Гуржій, В.Матях та ін. - К.: Україна, 2000. - 302 с.

ОГЛОБЛИН О. Українсько-Московська угода 1954. - Нью-Йорк-Торонто, 1954. - 100 с.

СМОЛІЙ В.А., Степанков В. Богдан Хмельницький: Хроніка життя та діяльності. - К.: Наук. думка, 1994. - 262 с.

\* \* \*

ГОРОБЕЦЬ В. День, якого не було?... // День. - 2003. - січ. (№ 8). - С.8.

ГОРОБЕЦЬ В. Переяславсько-Московський договір 1654 р. // Іст. України. - 2002. - квіт. (№ 13). - С.14-16.

КОНОВАЛ О. Річницю Переяславського договору – по-радянськи? // Урок української. - 2002. - № 7. - С.59-60.

МЕЛЬНИК Л. Переяславсько-Московська угода 1654 р. в оцінках М.Грушевського // Історія України. - 1999. - № 33. - С.3-4.

МИЦИК Ю. Що нам пропонується “відзначити” // Укр. культура. - 2002. - № 7. - С.3-4.

МУЗИЧЕНКО Я. Переяславська Рада: “пропащі часи для України” // Україна молода. - 2003. - жовт. (№ 196). - С.5.

ОГЛОБЛИН О. Українсько-Московська угода 1654 // Хроніка 2000. - 1998. - Вип. 23-24. - С.52-89.

РАФАЛЬСЬКИЙ О. Переяславський договір – найбільша легенда слов'янської історії // Віче. - 2003. - № 9. - С.69-73.

РЯЩЕНКО Д. Переяславсько-Московська угода: погляд із сьогодення // Рідна школа. - 1995. - № 7-8. - С.4-6.

СИЛИН О. Чи “возз’єднувалася” Україна з Росією? // Літ. газета. - 2000. - 9 листоп. (№ 25-26). - С.2.

СТЕЦИШИН О. Міф, який живе й донині // Політика і культура. - 2002. - листоп. (№ 42). - С.42-43.

ТВОРЕЦЬ української державності // Юрид. вісн. України. -1997. - 7-13 серп. (№ 32). - С.7.

ФЛОРЯ Б. Богдан Хмельницький і турецька “протекція” // Київ. старовина. - 2001. - № 3. - С.87-107.

ЦИБУЛЬСЬКИЙ В. Переяславська Рада 1654 р. в зарубіжній історіографії (1945-1990) // Другий міжнародний конгрес українців. Львів, 22-29 серп. 1993 р.: Доповіді і повідомлення. Історія: Ч. 1. - Львів, 1994. - С.87-94.

ЧУХЛІБ Т. Переяславська угода 1654 р. у контексті міжнародного утвердження ранньомодерної української держави: причини, укладення, наслідки // Укр. іст. журн. - 2003. - № 1. - С.68-81.

ЧУХЛІБ Т. Тези про 300-річчя возз’єднання України з Росією // Політика і культура. - 2003. - листоп. (№ 43). - С.42-43.

## **ЗМІСТ**

|                                      |   |
|--------------------------------------|---|
| Історична преамбула.....             | 5 |
| Теми для конференцій, доповідей..... | 6 |
| Книжкові виставки.....               | 7 |
| Історично-краєзнавча вікторина.....  | 7 |
| Література.....                      | 9 |

---

Віддруковано на обладнанні Чернівецької обласної універсальної  
наукової бібліотеки імені Михайла Івасюка  
58000, м. Чернівці, вул. О.Кобилянської, 47, тел.: 2-62-05.  
Наклад 20.  
2004 р.